

інтелектуальної власності у порівнянні з основними документами.

В цьому зв'язку, автор вважає доречним дати визначення поняття "національний режим охорони інтелектуальної власності" в зв'язку з різними підходами до його трактовки. Національний режим охорони інтелектуальної власності — надання країною-учасницею угоди іноземцю-власнику інтелектуальної власності такого правового режиму захисту, що є ідентичним захисту прав своїх власників інтелектуальної власності. При цьому країна, до якої належить власник інтелектуальної власності обов'язково повинна бути учасником цієї угоди. Національний режим може даватися за принципом території або ж громадянства. У першому випадку він виникає якщо об'єкт інтелектуальної власності був створений на території однієї з країн-учасників угоди, незалежно від громадянства автора, у другому випадку — він виникає, якщо цей об'єкт був створений громадянином країни-учасниці угоди, незалежно від місця створення. На Бернській конференції була обрана територіальна ознака, на Стокгольмській 1964 року конференції він був доповнений принципом громадянства. Варто вважати помилкою твердження, що з'явилося в журналі "Право України", що національний режим полягає в наданні автору такого правового режиму охорони його твору, що існує на його батьківщині [6].

Дана сфера національного законодавства, мабуть, у найбільшій мірі регламентується міжнародними спеціальними урядовими організаціями. Так, існує новела Типового закону ВОИС, велика частина законів окремих країн схожа один на одного як за назвою, так і по утриманню.

Регіональні відмінності в національному законодавстві звичайно є, але розбіжності не настільки значні, щоб можливо було говорити про якісь різні принципові засади регулювання прав інтелектуальної власності. Так, наприклад, те, що в США та латиноамериканських країнах більш жорсткі вимоги до обов'язкової реєстрації об'єкту інтелектуальної власності, а в Західній Європі вимоги по цьому аспекту проблеми менші [7] не вносять якісь принципо-

вих відмінностей у національні системи захисту інтелектуальної власності.

У Радянському Союзі авторське право і права на промислову власність були подані Основами цивільного законодавства Союзу ССР і союзних республік 1961 року, поділами "Авторське право", що у Цивільних кодексах союзних республік типовими авторськими договорами. Наприклад, у РСФСР — це були статті 475-516 ГК, в Україні — 473 — 512 ГК, аналогічний об'єм законодавчої бази по проблемі містився в інших ГК союзних республік. Для радянського законодавства по інтелектуальній власності було характерно: детально розписаний порядок призначення винагороди з наявністю верхніх обмежень; відсутність цивільного обороту авторських прав, що вважалися непередаваними ні цілком, ні частково; наявність великих областей вільного використання результатів інтелектуальної праці без згоди авторів і без виплати їм винагороди або ж без згоди автора, але з виплатою йому строго фіксованої і незначної по об'ємі винагороди. Законодавства по суміжних правах у СРСР взагалі не існувало.

Що стосується міжнародних угод СРСР, то Радянський Союз приєднався до Женевської конвенції в її редакції 1952 долі 27 травня 1973 долі, до Конвенції редакції 1971 долі Радянський Союз не приєднався. Відповідно до цього, у СРСР та його правонаступниках — країнах СНД, захист отримали ті твори інтелектуальної власності громадян країн-членів Женевської конвенції, які були створені після сімдесять третього долі. Додавимо від собі, що національний режим цієї охорони був не дуже задовільний.

Після розпаду СРСР у країнах СНД законодавство з інтелектуальної власності фактично почало складатися наново. У вересні 1993 року відбулася нарада повноважних представників країн СНД, де була підписана угода про співробітництво одинадцятьох держав СНД в області охорони авторського права і суміжних правил, де були уніфіковані розділи Моделі Цивільного кодексу для країн-членів СНД, присвячених цій проблематиці.

Тому в країнах СНД воно уніфіковано мабуть не менш як законодавство колишніх республік СРСР. Так, напри-

лад, закон з однаковою назвою "Про авторське право та суміжні права" базується на статтях Моделі цивільного кодексу для країн — членів СНД і був прийнят: у Росії — третього серпня 1992 долі, в Україні — двадцять третього грудня. 1993 долі, у Білорусії — шістнадцятого травня 1996 долі. Вищезгаданий закон у цих трьох редакціях дуже збігається, а статті 1-4 співпадають майже за текстом [8]. З цього не дивно, що законодавство України базується на певних концептуальних засідках, які відповідають міжнародним стандартам. Серед них концепція поділу права інтелектуальної власності на право промислової власності та авторське право та суміжні права, концептуальні засади розподілу, по якому продукти інтелектуальної праці захищаються чи течею іншим нормативним актом, процесуальні порядки захисту, порядок та необхідність реєстрації об'єктів інтелектуальної власності та інші.

Серед документів, які регулюють законодавче поле України по цій проблематиці, відмітимо, насамперед, чотири головних закони — "Про авторське право та суміжні права" від 23.12.93. з змінами від 28.02.98., "Про охорону прав на винаходи та корисні моделі" від 15.12.93 долі, "Про охорону прав на промислові зразки" від 15.12.93, та "Про охорону прав на знаки для товарів та послуг" теж від 15.12.93. У обмежених рамках статті немає сенсу коментувати положення усіх законів, відмітимо лише, що, на думку більшості правознавців, смороду відповідають світовим стандартам. Звичайно, законодавство усіх країн СНД по інтелектуальній власності лише формується, і тому цілком природним є той факт, що серед юристів існують різні подиви на його деякі концептуальні положення, а також на процесуальні моменти, що зв'язані з особливостями правозастосування закону.

Серед напрямів певної критики законодавства найбільш вагомий, на наш погляд, пов'язаний з твердженнями про те, що існуюча нормативна база не забезпечує досить ефективного захисту прав виробників продукції. Цей погляд підтримує найвідоміший дослідник проблем інтелектуальної власності, автор поки що єдиного в Україні підруч-

ника по праву на цю тему О.М. Підпригора, значне коло робітників творчої праці. Крім того, у провідному українському журналі юристів — "Право України" періодично в рубриці "Питання інтелектуальної власності" з'являються статті, автори яких пропонують усе більш детально розроблені механізми захисту винахідників та авторів різних творів [9]. Найбільшу незадоволеність у цих критиків викликають статті законів, що дозволяють у деяких випадках вільно використовувати результати творчої праці, та статті, що обмежують коло об'єктів, які захищаються законами цього циклу.

Мабуть найбільшу незадоволенність викликає стаття 7 Закону "Про авторське право та суміжні права" у другій її частині, де говориться про те, що "За цим Законом охорона не поширюється на будь-які ідею, процедуру, метод, процес, концепцію, відкриття, винахід, звичайні дані, навіть коли смороду виражені, пояснені, проілюстровані у творі, тощо". Наявність цієї статті дає привід для обурення О.Підопригори, який у "Віснику Академії правових наук" робить досить різке зауваження про те, що "існуюче авторське право охороняє форму, а не зміст. Це означає, наприклад, якщо в статті буде викладено зміст і технічну сутність винаходу, то будь-хто може використати технічну сутність самого винаходу, не порушуючи при цьому авторського права автора статті. Це означає, якщо зміст статті інший автор викладе своїми словами ... це також не визнається порушенням авторського права". І далі — "Порушенням авторського права визнається лише дослівне, текстуальне запозичення чужого тексту". Коли ж: "... дослівного переписування немає, отже, і порушення авторського права теж немає. Саме цією обставиною, точніше прогалиною чинного законодавства і користуються недобросовісні "науковці". Добре володіючи словом, смороду переробляють чужі думки, міркування, ідеї в нову словесну форму і видають їх за свої власні" [10]

Практично про це ж, але іншими словами О.Підпригора говорить на іншій сторінці своєї роботи, коли критикує, і, мабуть, досить обгрунтовано, абсолютну повну відсутність правового захисту

відкриттів (наукових положень, якими засвідчується виявлення закономірності, явища або властивості матеріального світу) [11].

На його думку, ця особливість українського законодавства сприяє "нахабно-му, безсоромному і свавільному запозиченню, а простіше сказати, плагіаторству" [12]. Також О.Підпригора виступає різко проти інших положень частини другої сьомої статті, де говориться про те, що ідея, процедура, концепція і метод, навіть коли смороду описані у творі, який захищається, охороні не підлягають [13].

У зв'язку з цим, автор проводить порівняння між міжнародним стандартизованим законодавством у вигляді конвенцій та вітчизняним з російським. Робиться висновок, що вітчизняне законодавство суперечить міжнародним нормам, де не міститься тверджень про те, що чинність авторського права не розповсюджується на ідеї, методи та процеси, тим більше виражені у вигляді творів, що захищаються законом [14].

Не менш рішуче налаштован вже загалуваній Р.Дроб'язко. Крім інших засобів підвищення щабель захисту об'єктів інтелектуальної власності, він пропонує посилити відповідальність за порушення авторського права та суміжних правил, яка настає за статтею 136 Карного кодексу України та статтею 51 Кодексу про адміністративні правопорушення [15].

Зараз немає сенсу оцінювати скільки неоподаткованих мінімумів доходів повинні коштувати ті чи інші правопорушення авторського права та суміжних прав. Розглянемо інше. На скільки перераховані вище ваді українського законодавства є дійсно вадами, і чи слід українським судам, як це пропонує О.Підпригора [16], брати більш кваліфіковану, а точніше, більш жорстку позицію щодо правопорушників законодавства відносно об'єктів інтелектуальної власності?

На перший погляд, сумнівів у цьому питанні бути не повинно. Підвищення щабель охорони прав людини, у тому числі майнових, є невід'ємною частиною прогресу усього людства, без цієї охорони неможливо говорити про створення так багато обговорюваною в наші часи правової держави. Також не підлягає сумніву, що плагіатори — це

погані люди, а світова спільнота, в окремість, на останніх засіданнях Світової організації торгівлі рішуче виступає за боротьбу з усілякими порушеннями права інтелектуальної власності.

Усе це так. Але треба пам'ятати, що будь-яка гарна ідея, яка інтенсивно та бездумно проводиться в життя, дуже часто переходить у власну протилежність, приносить більше шкоди, ніж добра. Не можна сказати, що думка про розширення кола захищаних об'єктів інтелектуальної власності проводиться в життя дуже інтенсивно, але що стосується бездумно, те отут є про що говорити.

Дійсно, на Заході про це і говорять і вимагають, щоб країни-порушники міжнародних угод — змінювали своє відношення до плагіату. Дійсно, правопорушення в сфері інтелектуальної власності "не сприяють зростанню її [України — Н.С.] міжнародного авторитету" [17]. Але ж уся аргументація подібного роду базується не на глибокому аналізі того, кому, у якій мірі і як була заподіяна шкода саме в Україні і тільки в Україні від порушення авторських прав на ідеї, відкриття та на щось більш вагоме, а на зразково виконавчому слідуванні всіма рецептами Заходів щодо слаборозвинутих та постсоціалістичних країн, будь те рецепти МВФ, або ж Світової організації торгівлі (СОТ).

Виконувати міжнародні зобов'язання України потрібно, але ж не буде зайвим відмітити, що на сучасному етапі у світовій торгівлі більш як шість відсотків товарів є підробними, або виробленими з брутальними запозиченнями не тільки ідей, а і технологій. Більша частина цього об'єму припадає на країни Південносхідної Азії [18], які є авторами т.зв. "азіатського економічного дива". Вже в Європі у 1993 році тільки від комп'ютерного піратства збитки склали 4,9 млрд. доларів США [19]. Не має великої таємниці, що найбільший розмах цей феномен склав саме в Східній Європі та в колишньому Радянському Союзі. Чи є це економічно вигідним? Безумовно, і це, мабуть, не викликає жодних сумнівів навіть у найзавзятіх прихильників виконання наказів Заходів. Правда, смороду стверджують, що коли Україна буде звістки собі не цивілізовано, то це приведе до міжнародних санкцій та економічної ізоляції Украї-

Але в цьому випадку постає дуже важливе питання про етичні аспекти такої політики масового запозичення. З точки зору загальноприйнятих критеріїв моралі проводити, а тим більше агітувати за проведення цієї політики виглядає не дуже традиційно. Але ж у самих сучасних високорозвинутих країнах Заході не дуже афішується, але визнається, що існує протиріччя між об'ємом охорони авторського права та конкуренцією. Останні судові рішення в США показали, що під впливом необхідності підвищувати ефективність економіки, американські юристи почали заплішувати очі на деякі порушення авторського та патентного права, заплішувати, правда, не в пострадянських державах, до яких вимоги усі так великі, а в самих США [20]. Для цього, щоб уникнути моральних проблем, було вирішено не звертатись до світової спільноти та її досвіду, а висунути концепцію "ідеї та її виразу". При цьому вважалося, що оригінальний вираз ідеї охороняється законом, а ідея є "необразливою грою" для привласнення. Суди в США вирішили, що "Наділення ідей виключними правами привело б до порушення рівноваги між охороною твору та конкуренцією" [21].

Привертає увагу дуже гнучкі, гумові принципи, що знаходяться в основі цієї концепції. Фактично сморід, при певних умовах, може стати виправданням для будь-яких запозичень ідей конкурентів, запозичень без усіляких моральних комплексів, що притамані деяким українським юристам.

1. Кокух Б.Ф. *Інтелектуальна власність і ринок.* — Луцьк, 1995. — С.9.
2. Розенберг В.А. *Наукова власність/Російська філософія власності XVIII — XX століть.* — СПб.: "Ганза", 1993. — С. 404.

3. Авторське право. — Мінськ:Амал-
фея,1997. — С.4.

4. Богуславський М.М. Питання авторського права в міжнародних відносинах. — М.: Наука, 1973. — С.110.

5. Андрощук Г., Пахаренко А. Право інтелектуальної власності в США//Биз-
несс-інформ. — 1998. — №15. — С.15-18;

6. Див.: Дроб'язко Р. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності і законодавство України про авторське право і суміжні права//Право України. — 1998. — С.68.

7. Богуславський М. М. Вказ.твір. — С.139.

8. Див.: Відомості Верховної Ради України (далі — ВВРУ) — 1994. — №13; Відомості Верховної Ради Російської Федерації — 1992. — №20; Відомості Верховної Ради Республіки Беларусь — 1996. — №20.

9. Див. Арсан О., Кузьменко В. та ін. *Курйозні випадки? Ні, капітуляція//Голос України* — 1997. — 10 лип.; Підпригоро О. Деякі зауваження до авторського права//*Вісник Академії правових наук України*. — 1998. — №3. — С.37-49; Халаім Н. Охорона програмних продуктів інститутом промислового зразка//*Право України*. — 1999. — №6. — С.67-69; Дроб'язко Р. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності і законодавство України про авторське право та суміжні права //*Право України*. — 1999. — №8. — С.68-70 та багато інших.

10. Підопригора О. Вказ.твір. — С.40.

11. Там же. — С.41.

12. Там же. — С.41.

13. Там же. — С.42.

14. Там же.

15. Дроб'язко Р. Вказ.твір. — С.69-70.

16. Див.: Підпригора О. Вказ.твір. — С.47.

17. Дроб'язко Р. Вказ.твір. — С.70.

18. Кекух Б.Ф. Вказ.твор. — С.118.

19. Там же. — С.5.

20. Андрощук Г., Пахаренко А.
Вказ.твір. — С.17.

21. Там же.